

UZAKTAN EĞİTİM VE KADIN EĞİTİMİNDE UZAKTAN EĞİTİMİN ÖNEMİ

Prof. Dr. Emine Demiray
Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi
edemiray@anadolu.edu.tr

Özet

Kadının toplumda birey olabilmesini sağlayan en önemli şey eğitimidir. Günümüzde dünya ülkelerinin gelişmişlik düzeyi, o toplumlardaki kadınların eğitim düzeyi ile ölçülmektedir. Uzaktan eğitim de dünyada ve Türkiye’de eğitim olanağından yoksun kesimin ağırlıklı olarak kadınlar olması ve uzaklık, zaman gibi sınırlılıkların üstesinden gelmesiyle eğitime daha çok kadın kazandırmanın bir yolu olarak görülmektedir. Örgün eğitim olanağı bulamayan kadınlar, kendilerini geliştirmelerinin bir yolu olarak uzaktan eğitimi tercih etmektedirler. Çalışmada öncelikle, dünyada ve Türkiye’de kadınların eğitim olanakları, eğitim düzeyleri ve eğitim olanaklarından yararlanmada erkeklerden farklı yönleri ele alınacaktır. Daha sonra ise dünyadaki ve Türkiye’deki uzaktan eğitim uygulamaları ele alınacak, uzaktan eğitimin kadınlar açısından olumlu ve olumsuz yönleri incelenerek, kadınlar açısından uzaktan eğitimin önemi üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, eğitim, uzaktan eğitim, kadın eğitimi.

DISTANCE LEARNING AND ITS IMPORTANCE IN EDUCATION OF WOMAN

Abstract

Education is the most important thing that earns a woman her individual space in the society. Today, the development level of a country is measured with the education level of women. Distance education has been considered as a way of bringing more women in education as it overcomes some limitations such as distance and time and the problem that it is highly women who cannot receive education in Turkey. Women who cannot find the opportunity to receive formal education prefer distance education as a way of improving themselves. In the study, first of all , education opportunities for women in the World and in Turkey, their education level and aspects that distinguish them from men in terms of education possibilities will be examined. After that, distance learning applications in the World and in Turkey will be dealt . Finally, the importance of distance learning for women will be emphasized by examining the advantages and disadvantages of distance learning in terms of women.

Key words: Woman, education, distance learning, education of woman.

GİRİŞ

Günümüzde dünya ülkelerinin gelişmişlik düzeyi, o toplumlardaki kadınların eğitim düzeyiyle ölçülmektedir. Eğitim, cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin kadın-erkek tüm insanların yararlanması gereken bir haktır. Ancak dünyada eğitim olanaklarından yararlanma durumu incelendiğinde kadın ve erkek arasında büyük farklar olduğu görülmektedir. Eğitim ve öğretim alanında tüm dünyada yaşanan hızlı ilerleme ve gelişmelere rağmen, dünyanın pek çok bölgesinde kadın eğitimi halen önemli bir sorundur. Kadınlar eğitim olanaklarından erkeklere oranla daha az yararlanmakta ve toplumsal cinsiyete bağlı eşitsizlikler devam etmektedir.

Uzaktan eğitim ise; dünyada ve ülkemizde eğitim olanağından yoksun kesimin, ağırlıklı olarak kadınlar olması nedeniyle ve uzaklık, zaman gibi sınırlılıkların üstesinden gelmesiyle eğitime daha çok kadın kazandırmanın bir yolu olarak görülmektedir. Örgün eğitim olanağı bulamayan kadınlar, kendilerini geliştirmenin bir yolu olarak uzaktan eğitimi tercih etmektedir.

Günümüz kadını bilinçli, kişilikli, yaratıcı, üretici, kendine güvenen ve toplumda saygın bir statüye sahip olmak durumundadır. Bunun yanında kadının toplumda birey olarak yer alabilmesi çok önemlidir. Kadının toplumda

birey olabilmesini sağlayan en önemli şey eğitimidir. Eğitim kadınların içinde buldukları toplumsal koşulları iyileştirmede çok önemlidir. Kadının birey olarak ilerlemesinin, gelişiminin desteklenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi için toplumlarda örgün ve yaygın eğitim kurumları yanında, uzaktan eğitim kurumlarının da önemi büyüktür.

Kadınların gelişiminde uzaktan eğitimin önemli bir işlevi vardır. Kadınlar yer ve zaman sınırlılıkları, kaynak yetersizlikleri, evdeki sorumluluklarının erkeklere oranla fazlalığı nedeniyle örgün eğitimden yeterince yararlanamamaktadırlar. Bu nedenle zaman ve mekan sınırlılığı olmayan uzaktan eğitim sistemiyle kadınlara evlerinde ulaşarak, eğitimden yararlanmaları, yarım kalan eğitimlerini tamamlamaları ve kendilerini geliştirmeleri sağlanabilir. Kadınlara yönelik yalnızca ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde değil, meslek kazandırma ve çalışmaya özendirme, hakları konusunda bilinçlendirme, toplumda kendilerine güvenen, sosyal yaşamda başarılı, çağdaş bireyler olarak yetişmelerine büyük katkısı olacak eğitim programlarının da açılması gereklidir.

Bu çalışmada öncelikle, dünyada ve Türkiye’de kadınların eğitim olanakları, eğitim düzeyleri ve eğitim olanaklarından yararlanmada erkeklerden farklı yönleri ele alınmıştır. Daha sonra ise dünyadaki ve Türkiye’deki uzaktan eğitim uygulamaları ele alınarak, uzaktan eğitimin kadınlar açısından olumlu ve olumsuz yönleri incelenmiş, kadınlar açısından uzaktan eğitimin önemi üzerinde durulmuştur. Çalışma literatür taranarak yapılmış ve sonuç olarak yapılan çalışmalara dayanılarak kadın eğitiminde uzaktan eğitimin önemi vurgulanmıştır.

Kadın Eğitimi

Kadın Eğitiminin Önemi Ve Yaşanan Sorunlar

Eğitim, sağlık ve gelir düzeyiyle birlikte Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından ilki 1990 yılında yayımlanan “İnsani Gelişme Raporları”nın temel göstergelerinden biridir. UNICEF, bilgili ve sorumlu bir yurttaşın haklarını talep etme ve bu haklardan yararlanma yeteneğini, çocuğun iyi bir temel eğitim alma olanaklarına bağlamaktadır. Buna göre çocuğun eğitim hakkından gereğince yararlanması onu yoksulluk, sanayide ya da tarımda zorunlu çalışma, ev hizmetçiliği, ticari amaçlı seks sömürüsü ve silahlı çatışma gibi tehlikelerden koruyacaktır. Bunlara ek olarak eğitim, toplumsal gelişimi hızlandırma, yetenekleri uyandırma ve kullanmayı öğretme, insanları güçlendirme ve haklarını koruma bakımından tek başına, başka herhangi bir etkinliğe göre daha büyük bir kapasiteye sahiptir. Bütün bu nedenlerden dolayı kadınların eğitimi, uluslararası değerlendirmelerde insani gelişmeyi ölçmeye yarayan temel göstergelerden biridir. Birleşmiş Milletler’in insani gelişmeyi belirtmekte kullandığı “Toplumsal Cinsiyet Gelişme Endeksi (GDI)” kadın ve erkek için yetişkin okuryazarlık oranlarıyla, ilk, orta ve yükseköğretimde okullaşma oranları arasındaki eşitsizlikleri göstergeleri arasına almıştır (Gök, 2004:35).

Türkiye, 1990 yılında imzalanan “Türkiye Çocuk Hakları Sözleşmesi”, 1985’te imzalanan “Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)” gibi uluslararası sözleşmelerle eğitim konusunda politikalar geliştirmeyi, yasal düzenlemeler yapmayı ve bu yasaları uygulamaya geçirmeyi taahhüt etmiştir. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, eşit erişim ve eşit fırsat açısından en önemli uluslararası insan hakları belgelerinden biridir. “Eğitim Hakkı” başlığını taşıyan 10. madde taraf devletlere, eğitimde erkeklerle eşit haklara sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımı önleyen bütün uygun önlemleri alma yükümlülüğü getirmektedir.

Söz konusu sözleşmenin 10. Maddesinde devletlerin aşağıda yer alan tedbirleri alacağı ifade edilmektedir.

- Meslek ve sanat rehberliği verilmesinde, kentsel alanlarda olduğu gibi kırsal alanlarda da eğitim kuruluşlarına girme ve bu kuruluşlardan diploma almada eşit şartların sağlanması; bu eşitlik okul öncesi eğitim ile genel, teknik, mesleki ve yüksek teknik eğitimde ve her çeşit mesleki öğretimde sağlanır;
- Aynı öğretim programına katılmaları, aynı sınavlara girmeleri, nitelik bakımından aynı düzeydeki eğitimcilerden eğitim almaları, aynı nitelikteki bina ve eğitim araçlarına sahip olmaları sağlanır;
- Erkeklerin ve kadınların kalıplaşmış rolleriyle ilgili kavramların eğitimin her düzeyinden ve biçiminden tasfiye edilmesi için karma eğitim ve bu amaca ulaşılmasına yardımcı olacak diğer eğitim türleri teşvik edilir ve özellikle okul kitapları ve ders programları gözden geçirilir ve bu öğretim metoduna göre uyarlanır;
- Burs ve diğer eğitim yardımlarından yararlanmada aynı imkanlar sağlanır;

- e. Erkekler ile kadınlar arasında var olan eğitim açığını mümkün olan en kısa sürede kapatmayı amaçlayan yetişkinler için programlar ile okuma yazma programları da dahil, sürekli eğitim programlarına katılmaları konusunda aynı imkanlar sağlanır;
- f. Kız öğrencilerin okuldan ayrılmaya oranlarının düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kızlar ve kadınlar için eğitim programları düzenlenir;
- g. Spora ve beden eğitimine faal olarak katılmalarını sağlamak için aynı imkanlar tanınır;
- h. Aile planlaması hakkında bilgi ve tavsiyeler dahil, aile sağlığını ve iyiliğini sağlayamaya yardımcı olacak özel bazı eşitsel bilgiler verilir. (KSGM, 2008:6)

Eğitim, cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin, tüm insanların eşit olarak yararlanmaları gereken bir hak olmasına rağmen, dünyada okur-yazar oranı ve eğitim olanaklarından yararlanma durumu incelendiğinde, kadın ve erkek arasında büyük farklar olduğu görülmektedir. Türkiye’de de durum farklı değildir. Kadınlar 1924 yılında çıkarılan eğitimi tek sistem ve çatı altında toplayan “Tevhid-i Tedrisat Kanunu” ile en temel vatandaşlık hakkı olan eğitim hakkına kavuşmalarına rağmen, uygulamada eşitsizlik devam etmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, okuma-yazma bilmeyen kadın oranı %12.9, buna karşın erkeklerin oranı %3.4’tür (KSGM, 2010:9). UNESCO’nun 2011 Dünya Eğitim Raporu’na göre de okuma-yazma bilmeyenlerin yarısından fazlası, dünyada nüfusu en yoğun olan Çin, Hindistan, Bangladeş ve Pakistan gibi ülkelerde yaşamaktadır. Okuma-yazma bilmeyenlerin üçte ikisini ise kadınlar oluşturmakta ve tüm dünya genelinde yaklaşık 793 milyon yetişkin okuma-yazma bilmemektedir.

Kız çocuklarının eğitiminin önemine rağmen halen birçok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi ülkemizde de fırsat eşitliğini engelleyen nedenler bulunmaktadır. Son yıllarda yapılan tüm kampanyalara rağmen ilköğretimden başlayarak eğitimin tüm kademelerinde okullulaşma oranlarında istenilen düzeye ulaşılamamıştır. Bu durumun başlıca nedenleri şunlardır:

- Geleneksel yapıdaki toplumsal cinsiyet rolleri, geleneksel kültürü teşvik etmekte ve kız çocuklarının okullulaşmasının önündeki en önemli engellerden birini teşkil etmektedir. Geleneksel düşünce kalıpları ailelerin kızlarını evde tutmalarına ve okula göndermemelerine neden olmaktadır.
- Kız çocukları erken yaşta evlendirilmektedir.
- Ekonomik açıdan düşük gelir düzeyine sahip aileler çocuklarını okula göndermekte zorluk çekmektedirler. Çocuklarından birine eğitim fırsatı tanımak zorunda kalan aileler, kız çocuklarını ev işlerine yardım etmesi (evde annelerine yardımcı olma, tarlada çalışma vs) için eğitimden uzak tutmakta, eğitim konusunda tercihlerini erkek çocuklardan yana kullanmaktadır.
- Birçok çocuk, mevsimlik tarım işçiliği ve ev işçiliği gibi bazı dallarda çalıştığı için, eğitim sisteminin dışında kalmaktadır.
- Coğrafi/bölgesel gelişmişlik farklılıkları eğitime katılım düzeylerini etkilemektedir. Nispeten düşük gelir düzeyine sahip bölgelerde eğitime katılım oranları düşmektedir. Eğitime katılım oranları özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde düşüktür.
- Nüfusa kayıta yaşanan sorunlar da önemli bir nedendir. Nüfusa kaydedilmeyen çocukların resmi kurumlar tarafından izlenmesi (imkansız olmamakla birlikte) zordur.
- Kırsal alanda yerleşim yerlerinin dağınık olması, ulaşım imkanlarının kısıtlı olduğu bölgelerde yeterli eğitim hizmetlerinin ulaştırılmasında sorunlara neden olmaktadır. Çok sayıda çocuk, okula ulaşmak için uzun yolculuklar yapmak zorunda kalmaktadır. Kış aylarında kar yolları kapattığında okula devam oranı daha da azalmaktadır.
- Bazı okullardaki altyapı imkanları (yemekhane, tuvalet vs) kız çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak için uygun değildir.
- Mevcut ilköğretim öğretmenlerinin üçte biri kadındır. Ancak kadın öğretmenlerin büyük bölümü kentler ve kasabalarda görev yapmaktadır. Köylerde rol model olabilecek kadın öğretmenlerin olmayışı, kız çocuklarını okula gitmeye özendirerek daha az unsurun olması anlamına gelmektedir (KSGM, 2008:23-24).

Genel olarak özetlenirse; Ülkemizde kız çocuklarının iş gücünden daha fazla yararlanması, erken evlilikler, okula geç başlama, kızların eğitimine ilişkin güdülenme eksikliği, eğitim maliyetinin yüksekliği, ataerkil değer yargıları ve bunlara bağlı olarak eğitimin geleceğe yönelik bir katkısı olmayacağı düşüncesi özellikle kız çocuklarının eğitimini olumsuz yönde etkilemektedir (KSSGM, 1998:10). Tüm bu nedenlerin temelinde de

öncelikle toplumsal cinsiyet eşitliğinin toplumumuzda sağlanamaması, kız çocuklarının geleneksel rollerinin ön planda tutulması yer almaktadır.

Türk Eğitim Sistemi ve Eğitim Kademelerine Göre Öğrenci Verileri

Türk milli eğitim sistemi “örgün eğitim” ve “yaygın eğitim” olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Örgün eğitim sistemi içinde; okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim (meslek, genel ve teknik liseler), özel eğitim ve yükseköğretim yer almaktadır. Yaygın eğitim sistemi içersinde ise; okuma-yazma, meslek, sosyal ve kültürel kurslar ile çıraklık eğitimi yer almaktadır (KSSGM, 1998, s:5).

Bunların yanı sıra 1982 yılından bu yana, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi tarafından yüksek öğrenim düzeyinde, her yaş gurubundan bireye uygulanan lisans, önlisans ve sertifika programları uzaktan eğitim yöntemiyle sürdürülmektedir. 1992 yılında Açıköğretim Fakültesi yapı ve işleyiş modelini örnek alan ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak ortaöğretim düzey ve içeriğine yönelik eğitim veren Açıköğretim Lisesi uygulaması başlatılmıştır (<http://www.aol.meb.gov.tr>, Tarihçe, 25.03.2013). Açık İlköğretim Okulu yeni adıyla Açıköğretim Ortaokulu ise 1998-1999 Öğretim Yılında Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü bünyesinde öğretime başlamış, 11 Kasım 2011 tarihli Bakanlık hizmet birimlerinin alt birimleri ve görevleri hakkındaki Makam Olur'u ile kurulan Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Açık Öğretim Grup Başkanlığı'na bağlanmıştır. 21/07/2012 Tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı Açık İlköğretim Okulu Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile adı "Açıköğretim Ortaokulu" olarak değişmiştir. (<http://www.aio.meb.gov.tr>, Açık İlköğretim Okulu Tanıtım, 25.03.2013).

Ülkemizde kız çocuklarının okul öncesi eğitimi ile ilk, orta, teknik, mesleki ve yükseköğretimden yararlanmasını engelleyen yasalar bulunmamaktadır. Ancak ülkenin kırsal-kentsel kesimleriyle, farklı coğrafi bölge ve kentlerin değişik gelişmişlik düzeyindeki kesimleri arasında, kadınlarla erkeklerin eğitimden yararlanmaları belirgin farklar göstermektedir. (KSGM, 2010, s:9). Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana temel eğitimin zorunlu olduğu ülkemizde 2011 verilerine göre, okuma-yazma bilmeyen kadın sayısı 2.617.566, buna karşın erkeklerin sayısı 553.704'tür. Bu oranlar dikkate alındığında kadınların eğitim olanaklarından yeterince yararlanamadığı açıkça görülmektedir. Tablo:1'de eğitim düzeyine göre kadın ve erkek oranları yer almaktadır.

Tablo 1: Bitirilen Eğitim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Nüfus (6+ Yaş) 2011 Türkiye

Bitirilen eğitim düzeyi	Toplam	Erkek	Kadın
Okuma yazma bilmeyen	3.171.270	553.704	2.617.566
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	13.810.315	6.467.434	7.342.881
İlkokul mezunu	15.333.800	6.706.059	8.627.741
İlköğretim mezunu	11.986.436	6.729.630	5.256.806
Lise veya dengi okul mezunu	11.883.336	6.859.021	5.024.315
Yüksekokul veya fakülte mezunu	5.495.749	3.196.262	2.299.487
Yüksek lisans mezunu	401.773	238.359	163.414
Doktora mezunu	121.923	75.473	46.450
Bilinmeyen	1.984.626	1.035.890	948.736
Toplam	67.045.63	33.602.627	33.443.008

Kaynak: TÜİK 2011

Meslek seçimi açısından bakıldığında, Türkiye'de yüksek öğrenime bütün bilim dallarında kadın öğrencilerin katılımının olduğu ancak bilim dallarına göre dağılımda, eşitlikten uzak bir dağılımın söz konusu olduğu görülmektedir. Kadın öğrencilerin yüksek öğrenim kurumlarına katılımında, Dış Hekimliği, Eczacılık, Edebiyat, Dil, Tarih ve Coğrafya, Fen, Eğitim, Güzel Sanatlar, İlahiyat ve Mimarlık Fakültelerinde kadın oranı erkeklerden fazla iken, Tıp, Mühendislik, Ziraat, Veterinerlik, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinde erkek öğrencilerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Akademik personelde ise kadının durumuna bakıldığında Profesör, Doçent,

Yardımcı Doçent, Öğretim Görevlisi, Araştırma Görevlisi ve Okutman kadroları içinde kadın oranı birçok ülkeden daha yüksek olmasına (yaklaşık %40) rağmen, rektör (%9,8) ve dekanlık (%15,3) gibi üst pozisyonlarda erkek egemenliği devam etmektedir (KSGM, 2010, s:10). Tablo:2'de üniversitelerde görev yapan öğretim elemanlarının cinsiyete göre dağılımları yer almaktadır.

Türkiye'de kadınların eğitim durumlarını, toplumsal cinsiyet açısından üniversitelerde öğrenim gördükleri ve öğretim elemanı olarak görev yaptıkları bilim dallarını ve üniversite yönetiminde yer alma oranlarını belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada da, kadınların üniversitede öğrenci ve öğretim üyesi olarak seçtikleri bilim dallarının ve üst düzey görevlerde yer alma durumlarının toplumda kadınlara yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri ile doğru orantılı olduğu görülmüştür. (Demiray ve Curabay, 2008, s:53) Bu durum, diğer mesleklerde de hem meslek seçiminde hem de üst düzey yetki gerektiren görevlerde kadınlar açısından farklı değildir. Kadınlar, toplumsal cinsiyet rollerine uygun meslekleri seçmekte, üst düzey yetki gerektiren görevleri de kendi özel yaşamlarındaki olumsuz koşulları nedeniyle üstlenememektedirler. Çünkü toplumsal yaşamda ve özel yaşamda kadına ağır sorumluluklar yüklenmektedir. Kadın iş yaşamında ulaşabileceği son noktaya gelmesine rağmen, özel yaşamındaki sorumluluklardan sıyrılamamakta ve erkek kadar kendini tamamen işine adayamamaktadır. Bu da sürekli sorumluluk gerektiren üst düzey görevlerden kendi istekleriyle kaçınmalarına neden olmaktadır. Kadınların bu tür görevlerde daha yüksek oranlarda yer alabilmeleri için, özel yaşamdaki sorumlulukların tüm aile bireyleri tarafından eşit şekilde paylaşılması ve toplumda kadına yardımcı olabilecek kurumların yaygınlaştırılması ve çoğaltılması gerekmektedir.

Tablo 2: 2011-2012 Öğretim Yılı Öğretim Elemanları Sayıları Özet Tablo

Unvan	Toplam	Erkek	Kadın
Profesör	16783	12054	4729
Doçent	9257	6303	2954
Yardımcı Doçent	24759	15777	8982
Öğretim Görevlisi	19013	11643	7370
Okutman	8549	3352	5197
Uzman	3150	1650	1500
Araştırma Görevlisi	37249	19137	18112
Çevirici	24	16	8
Eğitim Öğretim Planlamacısı	55	35	20
Toplam	118839	69959	48880

Kaynak: YÖK 2012

Uzaktan Eğitim

Uzaktan eğitim çağdaş ve yeni eğitim teknolojilerinin bir boyutudur. Bu alandaki kavram ve uygulamalar, eğitim talebine olan bir dizi gereksinmelerin ve çeşitli iletişim-bilişim teknolojisi ile eğitim teknolojisi alanlarındaki gelişmelerin sonucudur. Uzaktan eğitim uygulamalarının bazı kavramsal dayanakları vardır. Bunlar; yeni eğitim-öğretim olanağı yaratma, iş-eğitim bütünlüğünü sağlama, eğitim ve öğretimde demokratikleşme, yaşam boyu eğitim, bireysel olgulara dönüklük, kurumlardan etkili yararlanma, teknoloji-eğitim bütünleşmesi, birey ve toplum gereksinmelerine yönelme, üç boyutlu bütünleşmeyi esas alma (basılı malzeme, yayın, yüz-yüze öğretim), büyük kitlelere ulaşma, bireysel-kitlesele öğretim bütünlüğü, eğitim isteği, mali olanak dengesidir. Uzaktan eğitimin dayandığı başlıca varsayımlar ise; bireylerin farklı eğitim-öğretim olanakları gereksinimi içinde olması ve var olan uygulamaların bunu karşılayamaması, var olan uygulamalara yeni olanaklar eklenerek bireysel bağımsız öğrenme ile kitle eğitiminin sağlanması, yeni seçeneklerin geleneksel eğitim-öğretim uygulamalarının yetersizliğini giderici olması, yeni modellerin var olan eğitimin dışında kalan bireylere eğitim-öğretim olanağı sağlanması ve yeni seçeneklerin tüm bireylerin eğitim-öğretimden eşit yararlanmalarını sağlanması gerekliliğidir. Bu kavram ve varsayımlar doğrultusunda gelişen uzaktan eğitim süreçlerinin özgün yönleri ise şöyle sıralanabilir; çok boyutluluk, disiplinler arası yaklaşım, ünite kredi sistemi, ekip çalışması, sistem yaklaşımı, öğretim ortamlarının hazırlanmasında kolektif çalışma, çoklu ortam ve yöntemleri işe koşma,

çeşitli öğretim yöntemlerini uygulama, çeşitli basılı öğretim malzemeleri kullanma, yayın yoluyla öğretim ortamları kullanma ve grup izleme merkezlerini, yüz-yüze öğretim ortamlarını, öğrenme kaynakları merkezlerini kullanmadır (Alkan, 1998:24-26).

Uzaktan eğitimin olumlu ve olumsuz yönleri ise şöyle sıralanabilir:

Olumlu yönleri;

- İnsanlara değişik eğitim-öğretim seçeneği sunmak,
- Fırsat eşitsizliğini ortadan kaldırma ya da en aza indirmek,
- Kitle eğitimini kolaylaştırmak,
- Öğretmenlerin değişik kaynaklardan yetişmiş olması, araç-gereç yetersizliği v.b. nedenlerle eğitim programlarının uygulanmasında karşı karşıya kalınan standart düşüklüğünü yükseltmek, standart bütünlüğü sağlamak,
- Eğitimde maliyeti düşürmek, kaliteyi yükseltmek, öğrenciye serbestlik sağlamak, sınırları kaldırmak,
- Daha zengin bir eğitim ortamı sağlamak,
- Kendi kendine öğrenmeye katkı sağlamak,
- Bireye öğrenme sorumluluğu kazandırmak,
- İlk kaynaktan bilgi sağlamak,
- Çok sayıda bireyin uzmanlardan yararlanmasını sağlamak,
- Başarının aynı koşullarda belirlenmesini sağlamak,
- Belli bir zamanda ve belli bir kapalı alanda bulunma zorunluluğunu ortadan kaldırmak,
- Her türlü teknolojiden yararlanma olanağı sağlamaktır.

Olumsuz yönleri ise;

- Yüz yüze öğretim ilişkilerinin kolay sağlanamaması,
- Okul ortamındaki benzer sosyal etkileşime yer vermemesi,
- Çalışan öğrencilerin dinlenme zamanını alma,
- İletişim teknolojisine bağımlı olması,
- Yardımsız ve kendi kendine öğrenme alışkanlığı olmayan öğrencilere yeterince yardım sağlayamamasıdır. (Uluğ ve Kaya, 1997, s: 16-17)

Uzaktan eğitim geleneksel eğitimden; öğrenim süreci boyunca öğrenci ve öğretmenin birbirlerinden ara sıra-sürekli olarak ayrışması, öğrenme araçlarının planlanması, hazırlanması, öğrenci destek hizmetlerinin sağlanması ve organizasyonu, öğretmen ile öğrenciyi bir araya getirmede ve dersin içeriğini sunmada, çağdaş kitle iletişim araçlarından ve ortamlarından yararlanma, iletişim-bilişim teknolojilerinden eğitim-öğretim amaçlı yararlanma yönleriyle farklılıklar taşımaktadır (Kaya, 1998, s:234).

Uzaktan öğretim, "öğrencinin iletişim teknolojilerinden yararlanarak öğrenmesini sağlayan" çağdaş bir uygulamadır. Gelişmiş ya da gelişmekte olan pek çok ülkede uygulanmakta olan uzaktan öğretim yoluyla, her yaş her gelir ya da her meslek grubundan insanın, üretkenliklerini yitirmeden, öğrenimlerini kendi hız ve kapasitelerine göre ayarlayarak, eğitimlerini sürdürdükleri bir sistemdir. Farklı mekanlardaki öğrenci, öğretim elemanı ve eğitim araçlarını iletişim teknolojileri ile bir araya getiren eğitim modellerini kapsayan uzaktan eğitim, çağın teknolojisinden yararlanılmasını sağlayan bir eğitim felsefesidir.

Anadolu Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Sistemi, ülkemizde çağdaş anlamda uzaktan eğitim modeli ile yükseköğretim yapan ilk kurumdur. 1982-1983 öğretim yılına İktisat ve İş İdaresi alanındaki iki uzaktan öğretim programı ile başlayan Açıköğretim Sistemi, bundan sonra hizmet alanlarını sürekli genişletmiştir. 1993 yılında Açıköğretim Sistemi, 496 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile günün eğitim gereksinimlerine göre yeniden yapılandırılarak, İktisat ve İşletme programları dörder yıllık fakülterle dönüştürülmüştür. Açıköğretim Fakültesi de, açıköğretim ile uygulamaya yönelik işleri yapmakla ve önlisans, lisans tamamlama ve her türlü sertifika programlarını yürütmekle görevlendirilmiştir. Açıköğretim Fakültesinde derslerin yürütülmesi sırasında, basılı ders malzemeleri ve televizyon yayınlarından yararlanmanın ötesinde, internet, bilgisayar destekli eğitim, videokonferans gibi gelişmiş teknolojileri kullanarak öğrencilerin de bu teknolojilere uyumunu sağlamak ve teknolojik etkileşim yaratmak çabası içindedir. Ayrıca uygun bulunan bölgelerde akademik danışmanlık ve

uygulama hizmetleri (yüz yüze eğitim) de verilmektedir. (<http://www.anadolu.edu.tr/akademik/birim/genelBilgi>, Genel Bilgi, 26.03.2013).

Ülkemizde uzaktan eğitim yöntemiyle yüksek öğretim düzeyinde eğitim veren ilk kurum olan Anadolu Üniversitesi, orta öğretim düzeyinde eğitim veren Açıköğretim Lisesi ve ilköğretim düzeyinde eğitim veren Açık ilköğretim Okulu'na kayıtlı aktif öğrencilerin cinsiyete göre dağılımları ve tercih ettikleri alanlar incelendiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir. Anadolu Üniversitesi Uzaktan Eğitim Sistemine kayıtlı öğrencilerin 19.11.2012 tarihi itibarıyla tercih ettikleri meslekler açısından bölüm ve cinsiyete göre sayıları şöyledir. İktisat (41.031 erkek-27.696 kadın), İşletme (293.991 erkek-162.148 kadın), Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri (11.274 erkek-10.325 kadın), Dış Ticaret (6798 erkek-5654 kadın), Adalet (51.626 erkek-44.381 kadın), Sağlık Memurluğu (168 erkek-30 kadın), Tarım ve Veterinerlik (3505 erkek-970 kadın), Kamu Yönetimi (83.542 erkek-45.636 kadın), gibi bölümlerde erkekler yoğunlaşırken, kadın öğrencilerin geleneksel olarak daha çok kadınlara uygun olarak görülen İngilizce Öğretmenliği (2057 kadın-835 erkek) ile Okul Öncesi Öğretmenliği (9942 kadın-29 erkek), Ebelik (103 kadın-2 erkek), Hemşirelik (179 kadın-42 erkek), Bankacılık ve Sigortacılık (10.084 kadın-5914 erkek) gibi bölümlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca, yine kadınlara uygun olarak görülen, Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı (3701 kadın- 2257 erkek), İnsan Kaynakları Yönetimi (4833 kadın-2211 erkek), Laborant ve Veteriner Sağlık Programı (11.665 kadın-6499 erkek), Sosyal Hizmetler (41.392 kadın-9483 erkek), Türk Dili Edebiyatı (27.107 kadın-10.709 erkek) gibi bölümlerde de kadın öğrenci sayısı erkek öğrencilerden fazladır. Ancak Halkla İlişkiler (18.619 kadın-20.396 erkek), İlahiyat (35.912 erkek-47.860 kadın), Ev İdaresi (2129 kadın-2968 erkek) gibi bölümlerde öğrenci sayıları beklenenin tersi bir sayıdadır (<http://ogrsayi.anadolu.edu.tr>. "Aktif Öğrenci Sayıları", 19.11.2012). Bu sonuçlar örgün eğitimle eğitim veren yükseköğretim kurumlarıyla da paralellik göstermektedir.

Açıköğretim Lisesi 2012-1. dönem aktif öğrenci sayıları cinsiyet bazında incelendiğinde de toplam 804.523 öğrencinin 445.210'unun erkek, 359.313'ünün kız öğrenci olduğu görülmektedir. Erkek öğrencilerin katılımı kız öğrencilere göre örgün bölümde olduğu gibi daha yüksektir.

Açık ilköğretim Okulu yeni adıyla Açıköğretim Ortaokulu 2012-2013 Eğitim Öğretim Yılı yaş gruplarına göre öğrenci sayıları ise cinsiyete göre şöyledir:

15 yaşından küçük erkek 356 kişi, 15 yaşından küçük kız 448 kişi

15-24 arası erkek 44845 kişi, 15-24 arası kadın 46447 kişi

25-40 arası erkek 243436 kişi, 25-40 arası kadın 275955 kişi

41-55 arası erkek 36927 kişi, 41-55 arası kadın 36281 kişi

56 ve üstü erkek 2403 kişi, 56 ve üstü kadın 1644 kişi

Açık ilköğretim'de örgün eğitimden yararlanma oranları daha düşük olduğu için 15-40 yaş arası katılımda kadınların sayısı daha yüksektir. Erkeklerin ise 40 yaş ve sonrası katılım sayıları kadınlara göre daha yüksektir.

Uzaktan Eğitim Sistemi ve Kadınlar

Evde çalışma olarak da anılan mektupla öğretim ilk olarak 1880'lerde okulların ve üniversitelerin evden veya işyerinden bağımsız çalışmak isteyenlere hizmet vermesiyle başlamıştır. Maliyetinin düşük olması sebebiyle ilk olarak Amerika'da (Chautauqua Correspondence College'de) uygulanan mektupla öğretim daha sonraları başta İngiltere olmak üzere birçok ülkede hızla yaygınlaşmıştır. 1883'te Anna Eliot Ticknor, şehirden uzak yaşayan, eğitim olanağı bulamayan kadınlar için evden çalışma okulu (home study school) kurmuştur ve bu sayede çok sayıda kadına eğitim olanağı doğmuştur (<http://bote.hacettepe.edu.tr/wiki/index.php>, "Mektupla Öğretim", 26.03.2013).

Kadınların toplumsal algılanışı, doğurganlık, üretkenlik rolü örgün eğitime katılımını olumsuz etkilemektedir. Toplum kadınları, ev kadını ve çocuk bakıcısı olarak görmekte ve normal programını aksatacak hiç bir aktiviteyi hoş görmemektedir. Bunun sonucu olarak da özellikle aile kurmuş kadınlar ev dışındaki çalışmalara katılmakta zorluk çekmektedir. Çok sayıda çalışma bunu kanıtlamıştır. Uzaktan eğitim bu nedenlerden dolayı kadınlara uygun gelmektedir. Çünkü ev kadını ve anne rolleri ile sınıf katılımı, esnek zaman yönetimine engel olurken, uzaktan eğitim buna olanak sağlar. Kadınların kısıtlı zaman, yer, kaynak ve sosyo-ekonomik yetersizliklere sahip olması uzaktan eğitime olan yönelimleri arttırır (Kwapong, 2007, s:69).

Dünyada uzaktan eğitim yöntemiyle yüksek öğrenim düzeyinde eğitim veren ülkelerde de kadın ve erkek öğrencilerin uzaktan eğitimden yararlanmaları konusunda yapılan pek çok araştırma bulunmaktadır. Bu yapılan araştırmalardan biri Batı Alman Uzaktan Eğitim Üniversitesi "Fern Universität (FeU)"ta yapılan araştırmadır. Bu araştırmaya göre uzaktan eğitim gören öğrencilerin %68'i erkekken %32'si kadındır. Mezun olanların ise %82'si erkek, %18'i kadındır. Kadın öğrenci oranının düşük olmasının nedeni FeU'daki uygun konu alanlarının oldukça sınırlı olmasından ve gerçekte bu konuların erkekler için daha çekici bulunmasındandır. Kadınların düşük katılımına getirilen bir başka açıklama ise uzaktan eğitim yönteminin kadınların üzerinde daha çok baskı yapıyor olmasındandır. Çünkü ders çalışma ve işlerinin dışında bir de bakmakla ve zaman ayırmakla yükümlü oldukları aileleri ve çocukları için sorumlulukları bulunmaktadır (Demiray, 1995, s:207), (Von Prummer, 1987). Yine aynı üniversitede uzaktan eğitim öğrencileri üzerine yapılan bir çalışmada açıköğretim derslerine sürekli olarak katılmayan öğrenciler katılıma engel olarak, iş baskıları, aileye bağımlılık ve her iki alanın birleşiminden doğan baskıları göstermişlerdir. Diğer engeller ise çocuk bakımı, hasta bir akraba, yeni bir bebek bekleme, ev taşıma, ders saatlerinin uygunsuzluğu, ulaşım olarak sıralanmıştır (Kirkup and Von Prummer "Support and Connectedness: The Needs of Women Distance Education Students", 06.03.2013).

Christine Von Prummer bir başka çalışmasında da uzaktan eğitim çalışmalarının, ev hanımları ve küçük çocuğa sahip annelerin günlük ev işleri ve çocuk bakımını planlayabilmeleri, kadınların kendi çalışma zamanlarını düzenleyebilmeleri açısından olumlu olduğunu belirtmektedir. Uzaktan eğitimle, özellikle yetişkin kadınlar, işte çalışmaya devam ederken ve aile kurarken eğitimlerini sürdürebilirler (Von Prummer, 2000, s:3). Avusturalya'da Kuzey Quesland Üniversitesinde uzaktan eğitim öğrencileri üzerine yapılan bir çalışmada ise öğrencilerin %58'inin erkek, %42'sinin kadın olduğu belirlenmiştir. Kadın öğrencilerin yaşları çoğunlukla 25 ile 49 arasında değişirken %38'i 30 ile 39 yaş arasındadır. Örgün eğitime devam eden kadın öğrencilerle karşılaştırıldıklarında uzaktan eğitim gören kadın öğrencilerin evlilik oranları ve bakmakla yükümlü oldukları çocukları daha yüksek orandadır (McLIVER ve Kruger, 1993, s:25-26).

İran'daki Payame Noor Üniversitesi'ne devam eden uzaktan eğitim öğrencileriyle ilgili yapılan araştırmada da kadınların oranı %57.5, erkeklerin oranı ise %42.5'tur. Gelişmekte olan bir ülke olan İran'da uzaktan eğitimin kadınlar üzerinde, özellikle de kırsal kesim ve küçük kasabalarda yaşayan kadınlar için birçok avantajı vardır. Çünkü bu bölgelerde yaşayan kadınlar için uzaktan eğitim dışında başka bir yüksek öğrenim şansı bulunmamaktadır. Uzaktan eğitime devam eden kadınlar yine geleneksel olarak kadın alanı kabul edilen dallarda öğrenimlerini sürdürürken, erkekler matematik, kimya, istatistik, yönetim, fizik ve mühendislik dallarında eğitimlerine devam etmektedir (Kazemi, 2003, s:1-2).

Almanya'dakine benzer bir araştırma da İspanyol Uzaktan Eğitim Kurumu olan Universidad Nacional de Educacion a Distancia (UNED) da yapılmıştır. Bu araştırmaya göre UNED'de kayıtlı olan öğrencilerin %72'si erkek, %28'i kadın, mezun olanların ise %85'i erkek iken %15'i kadındır. UNED'de de FeU'da olduğu gibi uzaktan eğitim sistemlerinde eğitim programlarının içeriği ve konuların kapsamı geleneksel eğitim olarak bilinen normal üniversite içerikleri ile aynıdır. Daha önceki eğitim geçmişindeki nitelik konusunda kadın mezunlar erkek mezunlardan daha az eğitim deneyine sahiptirler. Her dört kadın öğrenciden biri (%25) normal üniversiteye giriş özelliklerini taşımakta, bu özellikleri taşıyan erkeklerin oranı ise %17'dir. Bu sonuç, kadınların normal bir üniversiteye girme özellikleri taşımalarına rağmen %10'unun evli, %40'ının da çocuk sahibi olması nedeniyle uzaktan eğitim yöntemini seçtiklerini göstermektedir. Öğrenim amaçlarıyla cinsiyet arasındaki ilişki dikkate alındığında ise erkeklerin olduğu kadar kadınlarında akademik kariyeri amaçladıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin diploma elde etme amaçları ele alındığında ise Almanya'daki araştırmada kadınların sırasıyla akademik, kendini geliştirme ve iş-kariyer geliştirme amaçlarını seçtikleri gözlenirken, İspanya'da yapılan araştırmada kadınların, kendini geliştirme amacından çok, iş ve kariyere ilişkin amaçlara yöneldikleri saptanmıştır (Demiray, 1995, s:230-233).

Güney Pasifik Üniversitesindeki açıköğretim bölümüne kayıt yaptıran kadınların oranı ise %35, erkeklerin oranı %65'tir. Papua Yeni Gine Üniversitesindeki açıköğretim bölümüne kayıt yaptıran kadınların oranı ise %20, erkeklerin oranı %80'dir. Bu kadın öğrenciler üzerinde yapılan araştırmalar sonucunda şu bulgular elde edilmiştir; yaş dağılımı 16-42 arasındadır ve ortalama yaş 20'li yaşların ortalarındadır. Kadınların %59'u bekar ve hemen hemen üçte ikisi bir işte çalışmaktadır. Çalışıyor olmak kadınların programlara kayıt yaptırmasında önemli bir unsurdur ve evlenmemiş olmak buna yardımcı olmaktadır. Papua Yeni Gine'deki kadınlar, geleneksel

olarak özellikle evlendiklerinde aile gelirleri üzerinde bir yetkiye sahip olmadıklarından bu sonuç şaşırtıcı değildir. Babaların kızlarının paralarını daha ileri düzeydeki eğitime harcamaları konusunda, eşlerden daha toleranslı oldukları görülmektedir. Diğer yandan çalışmayan kadınlar, eğitime devam etme ihtiyaçları konusunda eşlerinin ve babalarının düşüncelerine daha fazla bağımlıdırlar. Evlenmemiş öğrenciler derslerine çalışabilmek için evli olanlara göre daha kolay zaman bulabilmektedirler. İki grup evlenmemiş öğrenci bulunmaktadır. İşsiz olanlar ve eğitimlerinde ailelerince desteklenenler ve çalışıyor olup da kendilerini özgür hissedenler. Bu ikinci grup kentli kadın grubu kariyer arayan kadın grubu olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bekar öğrencilerin çocuk bakma sorumlulukları yokken, evli öğrencilerin hemen hepsi çocuk bakmaktadır. Kadınların yarısından fazlası dersler için ödeme yapmayı aşırı derecede zorlayıcı bulduklarını belirtmişlerdir. Çünkü Papua Yeni Gine toplumundaki pek çok insan kadınların eğitimi için para ayırmayı başka pek çok aile gereksinimi varken bencillik olarak görür. Kadınların bir kısmı ders ücretlerini ödemek için yeterli para bulamadığından eğitimini bırakmak zorunda kalırken, bir kısmı ise kendi eğitimine devam edebilmek için kocasının eğitimini bitirmesini beklediğini ifade etmiştir. Kadın ve erkek ihtiyaçları arasında bir çatışma olduğunda parayı kimin kazandığı değil, erkeğin gereksinimleri önceliği almaktadır. Çocuk bakımı hem çalışan hem de çalışmayan kadınlar için sorundur. Çocuklar zaman ve enerjinin büyük bir kısmını almakta ve ders çalışmayı zorlaştırmaktadır. Kadınlar için güvenlik nedeniyle akşam yüz-yüze eğitim derslerine katılım güç bulunmaktadır. Tüm bu zorluklara karşın çok az kadının dersler sırasında ayrıldığı görülmektedir. Bunun nedeni çoğu kadının dersleri başarmak için çok fazla mücadele etmesi ve bitirmek için ellerinden geleni yapmasıdır. Kadınlardaki başarısızlık oranı, %23'ün altında iken erkeklerin başarısızlık oranı %29'dur (Phillip, 1993, s:3-6).

Dan Carnevale da uzaktan eğitim konulu çalışmasında, uzaktan eğitimin kadınlar için, eğitim yaşamlarını kontrol etmelerine izin vermesi, yaşamlarındaki diğer rollerinde aktif olarak yer alabilmeleri açısından olumlu olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle çalışan, ailevi sorumlulukları olan kadınlar için uzaktan eğitim idealdir. Çünkü kadınların toplumda pek çok rolü bulunmaktadır. Kadınlar genellikle çocuk bakımını ön planda tuttıkları, ona eğilimli oldukları için, öğrenci rollerini ikinci plana atarlar (Carnevale, 2002).

Ülkü Köymen "Türkiye'de Kadın ve Uzaktan Eğitim İçin Fırsatlar" adlı makalesinde, Türkiye'de kadın eğitiminde ve diğer sosyal problemlerin çözümünde uzaktan eğitimin önemine değinmiştir. Türkiye'de uzaktan eğitimin ilk başladığı yıllar olmasına karşın, sosyo-ekonomik ve coğrafi açıdan olumsuz bölgelerde yaşayan kadınlara eğitim fırsatı sağlayarak, eğitim problemlerinin çözümünde faydalı olduğunu belirtmiştir (Köymen, 1988, s:211). Marina Stock Mclsaac ve Ülkü Köymen ise makalelerinde, Türkiye'de uzaktan eğitimin kadınlar için önemli bir fırsat olduğunu belirtmişlerdir. Türkiye'deki uzaktan eğitimin amacının, sosyal, ekonomik ve coğrafi sınırlıklar açısından dezavantajlı olan insanları aktif olarak yüksek eğitime devam etmeleri için teşvik etmek olduğunu, özellikle de kadınlara gelecek vaat eden fırsatlar önerdiğini vurgulamışlardır. Uzaktan eğitim, evde uygun maliyetle ve öğrencinin kendi zamanlamasıyla daha fazla sayıda kadının yüksek öğrenimi düşünmesine olanak sağlamakta ve kadınların karşılaştığı bazı psikolojik, sosyal, fiziksel engelleri ortadan kaldırarak eğitimde fırsat eşitliği getirmektedir (Mclsaac and Köymen, 1990, s:26).

"Türkiye'de Kadınların Gelişiminde Uzaktan Eğitimin Önemi" konulu bir başka çalışmada da; kadınlara yönelik bir içerikle, uzaktan eğitim yöntemini kullanarak eğitim veren Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi "Ev İdaresi Önlisans" programının yapısı ve bu programa kayıtlı kadın öğrenci profili ele alınmıştır. Çalışma değerlendirildiğinde; 2000 yılında Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Ev İdaresi Önlisans programına kayıtlı kadın öğrencilerin, %87.15'nin 25-49 yaş arası, %67.14'ünün evli, %87.12'sinin çalışıyor olması, orta yaş, evli ve çalışan kadınların Açıköğretim sistemi ile eğitim veren bir bölümü tercih ettiklerini göstermektedir. Kadınların gelişiminde uzaktan eğitimin önemli bir işlevi vardır. Kadınların yer ve zaman sınırlılıkları, kaynak yetersizlikleri, evdeki sorumluluklarının erkeklere oranla fazlalığı nedeniyle, uzaktan eğitim sistemiyle verilen eğitim, kadınlara evlerinde ulaşarak, eğitimlerini tamamlamalarına yardımcı olmaktadır (Demiray ve Curabay, 2000, s:41).

Sheila Wipf'de çalışmasında, uzaktan eğitimin kendilerini akademik açıdan geliştirmek isteyen kadınlar için çok güzel bir olanak olduğunu, kadınların geçmişte mümkün olmayan kendi geleceklerini kontrol etmelerine izin verdiğini, uzaktan eğitimde kullanılan bilgisayar ve teknolojilerin kullanımında da kadınların sayısının erkeklerin sayısını yakaladığını belirtmiştir (Wipf, 2007).

Türkiye’de yapılan “Uzaktan Eğitim Öğrencileri Olarak Kadınlar ve Bilgisayar Kullanımı” konulu bir çalışmada da; uzaktan eğitimde teknoloji kullanımının giderek artması ve gerekliliği nedeniyle, uzaktan eğitim gören kadın ve erkek öğrencilerin bilgisayar ve interneti kullanma farklılıkları, bilgisayar, İnternet ve Açıköğretim Fakültesinin e-öğrenme hizmetlerinden nasıl yararlandıkları, kullanım sıklıkları, yaşadıkları zorluklar ve sorunlar araştırılmıştır. Çalışmada, kadınların ve erkeklerin bilgisayar ve İnterneti kullanımındaki farklılıklarının toplumsal cinsiyete bağlı farklılıklardan kaynaklandığı sonucuna varılmıştır (Demiray, 2006, s:401,410).

Kirkup ve Von Prummer’in yaptığı çalışmada kadınların çoklu rolleri, finansal yükler, güvenlik kaygıları ve uzaklık geleneksel eğitim için engel oluşturmaktadır. Aile sorumlulukları üzerine yıkılmış olan kadın için eğitim yerine gitmek bile imkansız olmaktadır. Finansal sınırlılıklar içinde okul ücreti, çocuk bakımı, ulaşım için para ödemek eğitim için büyük engeldir. Ayrıca kadınlara kültürel olarak verilen roller, erken evlilikler, aile desteğinin eksikliği de kadınlardaki eğitim arzusunu yok etmektedir. Uzaktan eğitim kadınların eğitim engellerinin birçoğunu aşabilmektedir. Cinsiyet, ırk, sosyo-ekonomik yapı ve fiziksel özelliklere bağlı farklılıkları azaltarak eğitimde adaleti arttırır. Uzaktan eğitimle öğrenme mekandan ve zamandan bağımsız hale gelir. Ancak kadınlar için teknolojik ve finansal engeller uzaktan eğitimde de geçerlidir. Teknoloji korkusu, bilgisayarların pahalı olması kadınlar açısından sorun oluşturabilmektedir (Eshelman, 1997).

Çin, Hong Kong, Hindistan, Pakistan, Sri Lanka ve Bangladeş ülkelerini içeren bir çalışmada da, kadınların uzaktan eğitime devam etmelerinin kadınlarda, ailelerinde ve eşlerinde olan etkileri araştırılmıştır. Bunlar şöyle belirlenmiştir. Kadınlar uzaktan eğitime devam ederek, çalışmalarını evden uzaklaşmadan yaparak eş, çocuklar ve ailenin diğer bireylerine görevlerini aksatmadan sürdürebilirler, faydalı olabilirler. Kadınlar kendilerine yararlı olabilirler ve dışarıda olmaktan dolayı korku yaşamazlar. Uzaktan eğitim kocaya da yarar sağlayabilir. Eğitim aldıkları için öz güvenleri gelişir. Anneler evde olduğu için çocuklarla ilgilenirler, çocukların başına kötü bir şey gelmez, onlarla daha çok vakit geçirirler. Elde ettikleri deneyimleri paylaşarak, birbirlerine destek olurlar. Bu yararlar, araştırmaya katılan kadınlar tarafından, özellikle kadınların evdeki görevlerini aksatmadan eğitimlerini sürdürebilme olanağı verdiği için uzaktan eğitimin olumlu görülmesine neden olmuştur (S. Kanwar and Taplin, 2001, s:8).

Uzaktan eğitim ve kadın öğrenciler üzerine yapılan basılı ilk çalışmalardan olan Karlene Faith’in “Toward New Horizons for Women in Distance Education: International Perspectives” adlı çalışmasında da uzaktan eğitime devam eden kadın öğrenciler, evde eğitimlerine devam etme nedenleri olarak, çalışmamalarını, küçük çocukları olduğu için anne olarak sorumlulukları olduğunu, böylece çocuklarıyla ilgilenebildiklerini belirtmişlerdir (Faith, 1988, s:10).

Başka bir çalışmada da Kramarae, dışarıda çalışan annelerin eğitimlerini uzaktan eğitim aracılığıyla ilerlettikleri ve böylelikle işlerine ve ailelerine ilişkin sorumluluklarına bir “üçüncü vardiya” eklediklerini belirtmektedir. “Üçüncü vardiya” terimi, sosyolog Hochschild’ın kadınların ofislerde ya da fabrikalarda çalıştıktan sonra evlerine dönerek yaptıkları ev işlerini tanımlamak için kullandığı “ikinci vardiya” kavramı üzerine kurulmuş bir betimlemedir. Kramarae uzaktan eğitimin çalışan kadınların çoğu için “üçüncü vardiya” anlamına gelmesinin nedenini kadınların dışarıda ücretli çalışmaya başlamasının beraberinde ev işi ve çocuk bakımı gibi geleneksel rollerde bir azalmayı veya eşle bu sorumlulukları paylaşmayı getirmemesine bağlamaktadır (Suğur ve Şavran, 2006, s:208), (Kramarae, 2001, s:3).

Araştırmacıların bazıları, uzaktan eğitim yöntemi ile eğitim gören kadın öğrencilerin uzaktan eğitim sisteminden yararlanma ve elde ettikleri doyum düzeylerinin erkek öğrencilere oranla daha düşük olduğuna inanmaktadır. Ancak yapılan araştırmaların çoğu uzaktan eğitimde doyum elde edip etmeme konusunda kadın ve erkekler arasında önemli bir fark olmadığını ve üstelik kadınların bu eğitim sisteminden daha yüksek not ortalamasına sahip olduğunu göstermiştir. Bu araştırmalardan biri Ball State Üniversitesinde psikoloji profesörü olan Paul M. Biner ve arkadaşlarının öğrencilerin uzaktan eğitimle ilgili görüşleri üzerine yaptıkları çalışmadır. Indiana’daki Ball State ve Indiana State Üniversitesi’nde yirminin üzerinde farklı programa devam eden 400’ün üzerinde uzaktan eğitim öğrencisini kapsayan iki ayrı çalışmada, kadın ve erkek öğrencilerin bu eğitime devam etmekle elde ettikleri doyum ile ilgili istatistiksel olarak cinsiyete dayalı önemli farklılıklar olmadığı saptanmıştır. Avustralya Southern Queensland Üniversitesi uzaktan eğitim programlarına devam eden 222 kadın ve erkek

öğrenci ile yapılan benzer bir çalışmada yine öğrencilerin uzaktan eğitimle ilgili kaygılarında cinsiyet farklılığının çok önemli olmadığı görülmüştür (Koch, 1998).

Susan May'in niceliksel araştırma ve feminist bakış açısından yararlanarak, kadınların uzaktan eğitim deneyimleri üzerinde gerçekleştirdiği çalışma uzaktan eğitime farklı bir açıdan yaklaşımıyla ilginçtir. May çalışmasını, 1990 ve 91'de, evde öğrenim görmüş veya tele konferans yoluyla dersler almış, Athabasca Üniversitesi'nden dokuz kadın üzerinde gerçekleştirmiş ve kadınların eğitimsel katılım ve teknoloji hakkındaki kişisel fikirlerini doğrudan aktarmıştır. Kadınlar için uzaktan eğitim fırsatları büyük önem taşımaktadır ve çoğu uzaktan eğitimin esnekliğini övmüştür. Bunda en büyük etki kadınların uzaktan eğitim yoluyla çalışmalarının kendi genel yaşam evreleri ve aile ortamları için uygun oluşudur. Böylece hem evde çocuklarıyla, ev işleriyle ilgilenip, hem de eğitimlerini gerçekleştirebilmektedirler. Çalışmadaki kadınlar da, birçok uzaktan eğitime katılanlar gibi, uzaktan eğitimin zamana, uzaklığa ve sosyal etkenlere bağlı olarak geleneksel engelleri azalttığına inanmaktaydılar. Kadınların birleştikleri diğer bir ortak nokta ise uzaktan eğitimde erkeklerle kadınların aynı şartlara sahip olmadıklarıydı. Kadınlara göre erkekler daha şanslıydı. Kadınlar hem uzaktan eğitim derslerini, hem ev işlerini, hem de ailelerini aynı anda idare etmek zorundaydı ve çalışma takvimlerini ailelerinin ihtiyaçları çevresinde planlıyorlardı. Kadınlar için çift görev söz konusuydu. Teknoloji kullanımındaki rahatsızlıklarını da dile getiren kadınlar, tüm bu rahatsızlıklara ve eksikliklere rağmen kendilerine uzaktan çalışabilmeyi sağladığı için iletişim teknolojisine minnettardır (May, 1994, s: 242-244).

Birçok ülkede uzaktan eğitim üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında, tümü aynı özellikleri taşımasa da, uzaktan eğitimdeki öğrencilerin çoğunun 25-35 yaş grubunda yetişkin, çalışan, evli ya da aile sorumluluklarına sahip kadın ve erkeklerden oluştuğu vurgulanmaktadır. Cinsiyet açısından bakıldığında ise uzaktan eğitimin kadınlar tarafından daha çok tercih edildiği saptanmıştır (Sikora, and Carroll, 2002- s:IV), (Holmberg, 1995, s:12).

Türkiye'de de 2004-2005 öğretim yılında yapılan araştırmada, Anadolu Üniversitesi Uzaktan Eğitim Sistemi'nde, uzaktan eğitimin, daha çok yetişkin ve aile sahibi olan, memur ve işçi gibi belirli meslek gruplarında ücretli olarak çalışan, kentsel mekanlarda yaşayan erkekler ve kadınlar tarafından, farklı kişisel amaçların tatmininin yanı sıra, özellikle eğitim tamamlama, terfi ve kıdem kazanma gibi çalıştıkları meslek ile ilgili nedenlerle tercih edildiğini göstermektedir. Bu da Türkiye'de uzaktan eğitim sistemine toplumsal cinsiyet açısından bakıldığında, az gelişmiş bölgelerde bulunan, kırsal kesimlerde yaşayan, tabakalaşma piramidinin en alt tabakasında bulunan, eğitim mağduriyetini daha derin yaşayan ve ataerkil değerlerle daha fazla kuşatılmış bulunan kadınların uzaktan eğitim sisteminden yeterince yararlanamadıklarının bir göstergesidir. Bu çalışmanın bir diğer sonucu da, son dönemlerde, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de ev kadınlarına oranla çalışan kadınların oranının uzaktan eğitimde giderek yükselmesidir. Bunun en önemli nedeni ise daha önce de olduğu gibi geleneksel rollerin kadınlar üzerinde yarattığı baskıdan kaynaklanmaktadır. Ataerkilliğin görece daha egemen olduğu ve kadının toplumsal rollerinin büyük ölçüde ailenin ve erkeğin ihtiyaçlarına göre şekillendiği dönemlerde, kadınlar çok defa öncelikli olarak sorumlu görüldükleri aile içerisindeki geleneksel rollerini eğitim ve çalışma yaşamına tercih etmekteydiler. Günümüzde ise özellikle 1970 sonrasında kadınlar yine aile içerisindeki geleneksel rollerini sürdürmekle birlikte eğitim ve çalışma yaşamlarını da bu rolleri ile çatışmayacak şekilde düzenleme yoluna gitmişlerdir. Bunun sonucunda hem yükseköğretimde hem de ücretli işlerde çalışan kadın sayısı artmaya başlamıştır. Kadın öğrenciler açısından bakıldığında, uzaktan eğitim sisteminin işlevi bir taraftan evli ve çocuk sahibi olan ve evdeki sorumlulukları yürüten, öte yandan ücretli olarak çalışan ve kentli bir profil çizen kadınlara dönük bir değişim ve başkalaşım sürecine girmiş olmasıdır. Bu durum ister istemez uzaktan eğitimin kadınlar için bir tercih mi yoksa bir zorunluluk mu olduğu sorusunu akla getirmektedir (Suğur ve Şavran, 2006, s:214). Uzaktan eğitim uzaklık, zaman ve çoklu karar gibi sınırlılıkların üstesinden gelinmesiyle eğitime daha çok kadın kazandırmanın bir yolu olarak görülmektedir. Bununla birlikte sorun, kadınların yalnız eğitim hakkı eşitliği değil, sistem içindeki eşitliğidir. Erkek egemen ve kadınların ihtiyaçlarını gözardı eden bir toplumsal sistemin doğal olarak bu eşitliği sağlamayacağı da açıktır (Hipp, 1997, s:41).

SONUÇ

Eğitim kavramı uzun yıllar okul çağı ile sınırlandırılmıştır. Ancak geçmiş çağlara kıyasla her alanda en hızlı değişimlerin yaşandığı 20. yüzyılın son çeyreğinde insan gelişmesinin yaşam boyu devam ettiğine ilişkin bilimsel

bulgular, eğitim ve öğretimin belirli yaş dilimiyle sınırlanmasına son verirken, yaşam boyu süren bir süreç haline getirmiştir. Ayrıca teknolojinin sağladığı olanaklarla gerçekleşen uzaktan eğitim süreçleri, insanlara hayatlarının herhangi bir döneminde ilgi duyduğu bir alana yönelme, istedikleri zaman ve mekanda ilgi duydukları konularda eğitilebilme olanağı sağlamaktadır (Oktay, 2001:23).

Sonuç olarak uzaktan eğitim, örgün eğitim olanağı bulamayan, özellikle kırsal kesimde yaşayan, gelir düzeyi düşük, çalışan yetişkinler için bir seçenektir. Tüm dünyada eğitim olanaklarından erkeklere oranla daha az yararlanan kadınlar için de uzaktan eğitim, eğitimlerini tamamlamak için önemli bir fırsattır. Ancak kadınların özellikle de çalışan kadınların uzaktan eğitimden yararlanmaları evdeki sorumlulukları nedeniyle sorun yaratmaktadır. Çünkü kadınlar eğitim faaliyetlerine yeterli zaman ayıramamakta, ailedeki diğer bireylerden bu konuda yardım alamamaktadırlar. Uzaktan eğitimden kadınların yararlanması konusunda araştırmaların sonucunda çıkan diğer bir eleştiri ise uzaktan eğitimin kadınları tamamen ev ortamına kapattığı, sosyal ortamlardan uzaklaştırdığı ve yalnızlığa ittiğidir. Örgün eğitim ortamında çevresiyle iletişimde bulunabilen öğrenciler, uzaktan eğitimde bu olanaktan yararlanamamaktadırlar. Yine de bu olumsuzluklara rağmen uzaktan eğitim, kadınlar için kendini geliştirme, meslek sahibi olma, statü-kariyer kazanma ve yarım kalan eğitimlerini tamamlamaları açısından önemli bir fırsattır.

Ülkemizde kadınlara, yalnızca ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde diplomalı bir eğitim değil, bunun yanında meslek kazandırma ve çalışmaya özendirme, hakları konusunda bilinçlendirme, toplumda kendilerine güvenen, sosyal yaşamda başarılı, çağdaş bireyler olarak yetişmelerine büyük katkısı olacak uzaktan eğitim programlarının da açılması gereklidir. Toplumsal kalkınmamızın gerçekleşebilmesi ve kadınların kendilerini geliştirebilmeleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilebilmesi için kadınlara yönelik böyle hizmetler çok önemlidir.

Not: Bu çalışma 25-27 Nisan 2013 tarihlerinde Antalya’da 28 Ülkenin katılımıyla düzenlenen “International Conference on New Trends in Education - ICONTE-2013”da sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Alkan, C. (1998). Uzaktan Eğitimde Gelişim. *Kocaeli Uzaktan Eğitim Semineri* (4-6 Ekim 1997). Editör: Çetin Baytekin. İzmit: Kocaeli Üniversitesi Basımevi.

Carnevale, D. (2002, November). “Distance Education Attracts Older Women Who Have Families And Jobs, Study Finds”, *The Chronicle Of Higher Education*, November, 2002. Bu Yayına Ayrıca 07.03.2013 Tarihinde <http://chronicle.com/article/distance-education-attracts/23452> Adresinden Ulaşılmıştır.

Demiray, E. (2006). Using Attitudes Of Computer For Women Students İn Turkey: A Case Study On Faculty Of Economics, Business Management And Faculty Of Open Education İn Anadolu University. 2. *International Open And Distance Learning (Iodl) Symposium "Lifelong Open & Flexible Learning İn The Globalized World"*. 13-15september. Eskişehir: Proceedings Anadolu University,

Demiray, E. And Curabay, Ş. Distance Education For Women’s Development: A Case Study At Anadolu University, Turkey. *Malaysian Journal Of Distance Education*, 2(2).

Demiray, E. Ve Curabay, Ş. (2008). Üniversitelerde Kadınlar: Anadolu Ve Osmangazi Örneği. *Aile Ve Toplum Dergisi*. Ocak-Şubat-Mart. Ankara: Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını.

Demiray, U. (1995). *İlkeleri, İşleyişleri Ve Örnekleriyle Dünyada Açıköğretim*. Eskişehir: Turkuaz Yayınları.

Eshelman, M. (1997). Enhancing Educaional Opportunities For Women Through Distance Education *Emc 598*, Spring.

Faith, K. (1998). *Toward New Horizons For Women İn Distance Education: International Perspectives*. London: Routledgeprinted.

- Gök, F. (2004). Kadın Ve Kız Çocuklarının Eğitimi Çalışma Grubu Rapor. *Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı*. İstanbul: Ka-Der.
- Hipp, H. (1997, June). Women Studying At A Distance: What Do They Need To Succeed?. *Open Learning*, June.
- Holmberg, B. (1995). *Theory And Practice Of Distance Education*. Usa And Canada: Routledge, Second Edition.
- Kaya, Z. (1998). Uzaktan Eğitimde Öğrenci Merkezlerine Yönelik Materyallerin Temel Özellikleri. *Türkiye İkinci Uluslararası Uzaktan Eğitim Sempozyumu* (4-8 Mayıs 1998) Bildiri Kitabı. Ankara: Uzaktan Eğitim Vakfı Yayını.
- Kazemi, F. (2003). *The Role Of Distance Learning System For Education Of Women In Developing Countries: The Case Of Iran*. Iran: Payame Noor University, I.R.
- Koch, V. J (1998). How Women Actually Perform İn Distance Education. *The Cronicle Higher Education*, September 11, Vol. 45 No: 3, Usa.
- Köymen, S.Ü. (1998). "Women İn Turkey And The Potential For Open Learning", *Toward New Horizons For Women İn Distance Education International Perspectives*. London: Routledge Printed.
- Kramarae, C. (2001). *The Third Shift: Women Learning Online*, Washington: American Association Of University Women Educational Foundation Printed.
- Kwapong , O. (2007, October). Distance Education And Women Widening Access To Tertiary Education For Women İn Ghana . *Turkish Online Journal Of Distance Education-Tojde* October 2007, Volume: 8 Number: 4. 13.03.2013 Tarihinde <http://www.anadolu.edu.tr> Adresinden Alınmıştır.
- May, S (1997, Kış). Uzaktan Öğretim Öğrencileri Olarak Kadınlar: Katılım Ve Teknoloji. Çev. Nur Ziyaoğlu, *Açıköğretim Dergisi*, C:2, S:2, Kış, 1997.(Orjinal Makale: Journal Of Distance Education, 1994, 9.)
- Mcisaac, M. S. And Köymen, S.Ü.(1990). "Distance Education Opportunities For Women İn Turkey", *Open Praxis-The Bulletin Of The International Council For Open Distance Education*, May.
- Mcliver, R. And Kruger, K. (1993). Women İn Distance Education. *Open Forum*, Vol. 3, No:2.
- Oktay, A. (2001). 21. Yüzyılda Yeni Eğilimler Ve Eğitim. *21. Yüzyılda Eğitim Ve Türk Eğitim Sistemi*. İstanbul: Sedar Eğitim Araştırma Yayıncılık.
- Phillip, A. (1993, February). "Problems For Women İn Distance Education At The University Of Papua New Guinea, *Open Learning*, February.
- S.Kanwar, A. And Taplin, M. (2001). *Brave New Women Of Asia: How Distance Education Changed Their Lives*. Canada:The Commonwealt Of Learning Publishing.
- Sıkora, A. C. And Carroll, C. D. (2002). *A Profile Of Participation İn Distance Education: 1999–2000 Postsecondary Education Descriptive Analysis Reports, National Center For Education Statistics*. Washington: Pedar.
- Suğur, S. Ve Şavran, G.T. (2006). Türkiye'de Açıköğretim Sisteminin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi. Ankara Üniversitesi, Sbf Dergisi, 61,3, Temmuz-Eylül.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Ve Sorunları Genel Müdürlüğü(Kssgm). (1998). *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Kadının Durumu*, Ankara: Kssgm Yayınları.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü(Ksgm). (2008). *Politika Dokümanı Kadın Ve Eğitim*. Ankara: Ksgm Yayınları.

T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü(Ksgm). (2010). *Türkiye’de Kadının Durumu*. Ankara: Ksgm Yayınları.

Uluğ, F.Ve Kaya, Z. (1997). *Uzaktan Eğitim Yaklaşımıyla İlköğretim*. Ankara: Uzaktan Eğitim Vakfı.

Von Prummer, C. (1987). *Women İn Distance Education*, Hagen: Fern Universitat Publishing.

Von Prummer, C. (2000). *Women And Distance Education: Challenges And Oppotunities*, London:Routledge Published.

Wıpf, S (2007, March). “Women And Distance Education: Friends For Life Position Paper”, Lt 741, March 26. Anadolu Üniversitesi. (2013). Genel Bilgi. 26.03.2013 Tarihinde <http://www.anadolu.edu.tr/akademik/birim/genelbilgi>, Adresinden Alınmıştır.

Anadolu Üniversitesi. (2013). Aktif Öğrenci Sayıları. 19.12.2012 Tarihinde <http://ogrsayi.anadolu.edu.tr>, Adresinden Alınmıştır.

Hacettepe Üniversitesi. (2013). Mektupla Öğretim. 26.03.2013 Tarihinde <http://bote.hacettepe.edu.tr/wiki/index>. Adresinden Alınmıştır.

Kirkup, G. And Von Prummer, C. (2013). Support And Connectedness: The Needs Of Women Distance Education Students. 06.03.2013 Tarihinde http://cade.athabasca.ca/vol5.2/7_kirkup_and_von_prummer.html Adresinden Alınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *Tarihçe*. 25.03.2013 Tarihinde [http:// www.aol.meb.gov.tr](http://www.aol.meb.gov.tr) Adresinden Alınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *Açık İlköğretim Okulu Tanıtım*. 25.03.2013 Tarihinde <http://www.aio.meb.gov.tr> Adresinden Alınmıştır.